



MEDINÁTÓL ÉTÉIG

MEDINÁTÓL ETÉIG. RÉGÉSZETI TANULMÁNYOK CSALOG JÓZSEF
SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁRA

A CSALOG JÓZSEF EMLÉKKONFERENCIÁN — SZENTES 2008.
OKTÓBER 8–10. — ELHANGZOTT ELŐADÁSOK JEGYZETEKKEKEL ÉS
IRODALMI HIVATKOZÁSOKKAL ELLÁTOTT VÁLTOZATAI

A konferenciát szervezte:
BÉRES Mária – SZABÓ J. József

Szerkesztették:
† BENDE Livia – LŐRINCZY Gábor

Az angol szöveget fordította:
SELEANU Magdaléna

Borító:
HUSZÁR Imre

© A szerzők
© Koszta József Múzeum



A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap, Csongrád Megye Önkormányzata, Szentes Város
Önkormányzata, a Koszta József Múzeum és az Ásatárs Kft. támogatta

TARTALOM — CONTENTS

KALLA Gábor: <i>Csalog Józsefemlékére</i>	9
<i>In memoriam József Csalog</i>	10
BÁCSKAI Mihályné: <i>Csalog József, a magánember</i>	11
TROGMAYER Ottó: <i>Én, Csalog</i>	13
MÓD László: <i>Csalog József, a néprajzkutató</i>	17
<i>József Csalog, the ethnographer</i>	21
VIZI Márta: <i>Csalogovits József és a Tolnavármegyei Múzeum. Szemelvények a szekszárdi évekből</i>	25
<i>József Csalogovits and the Tolna County Museum. His years in Szekszárd</i>	35
HORVÁTH Ferenc: <i>Csalog József, a régész és muzeológus</i>	39
<i>József Csalog, archaeologist and museologist</i>	47
*	
VISY Zsolt: <i>A régészet és a genius loci</i>	49
<i>Die Archäologie und der Genius Loci</i>	53
BÁCSMEGI Gábor – FOGAS Ottó: <i>A Körös-kultúra lelőhelyei Nagytőkéen</i>	55
<i>Sites of Körös culture at Nagytőke</i>	58
PALUCH Tibor: <i>Maroslele-Panahát, legelő. Újabb eredmények 50 év múltával</i>	61
<i>Maroslele-Panahát. New advances fifty years later</i>	68
GOLDMAN György – SZÉNÁSZKY Júlia: <i>Szellemidézés. Antropomorfleletek a középső neolitikumból</i>	73
<i>Conjuring up the past. Anthropomorphic finds from the Middle Neolithic</i>	76
SEBŐK Katalin – KOVÁCS Katalin: <i>Hengeres testű arcok edény töredékei a fiatal Szakálhát-kultúra Rákóczi falva határában feltárt településéről</i>	81
<i>A cylindrical face pot from the late Szakálhát settlement at Rákóczi falva</i>	88
REZI KATÓ Gábor: <i>Szegvár-Tűzköves, avagy ami megmaradt...</i>	91
<i>Szegvár-Tűzköves, or what remains...</i>	96
T. BIRÓ Katalin: <i>Egy sváb menyecske hozománya. Gondolatok a szegvár-tűzkövesi kőeszközraktárlelet kapcsán</i>	103
<i>The dowry of a Transdanubian maiden. The stone tool hoard from Szegvár-Tűzköves</i>	109
GULYÁS András – S. TURCSÁNYI Ildikó: <i>A Tiszai-kultúra két sírja Békés-Povádról</i>	117
<i>Two burials of the Tisza culture from Békés-Povádról</i>	120
ANDERS Alexandra: <i>Térfelosztás és térhasználat az alföldi későneolitikum házaiban</i>	125
<i>Organisation of space and use of space in the Late Neolithic houses on the Great Hungarian Plain</i>	133

RACZKY Pál – SÁNDORNÉ KOVÁCS Judit: <i>Festékanyag- és szervesedénybevonat-elemzések alföldi késő neolitikus díszkerámiákon. (Az első vizsgálati eredmények)</i>	135
<i>Analysis of pigments and organic coatings on the Late Neolithic fine wares of the Great Hungarian Plain. (Preliminary results)</i>	140
KNIPL István: <i>Újabb leletek a császártöltési határban (Bács-Kiskun megye)</i>	145
<i>New finds from the Császártöltés area</i>	146
BEDE Ádám: <i>Csalog József alföldi halomkutatásai</i>	149
<i>József Csalog's investigations of the mounds in the Great Hungarian Plain</i>	154
*	
KALICZ Nándor: <i>Csalog Józseftől a „Medina-típuson” keresztül a Starčevo-kultúráig</i>	157
<i>From the Medina type to the Starčevo culture</i>	162
EGRY Ildikó: <i>A Dunántúli vonaldíszes kerámia kultúra új lelőhelyei a Kisalföldön</i>	167
<i>A new site of the Transdanubian Linear Pottery culture in the Little Hungarian Plane</i>	174
REGENYE Judit: <i>Idoltöredék Bodorfáról (Veszprém megye). Adalék a DVK kultuszéletéhez</i>	179
<i>A figurine fragment from Bodorfa (County Veszprém). Data to the religious beliefs of the Transdanubian Linear Pottery culture</i>	186
SÜMEGI Pál – ILON Gábor – JAKAB Gusztáv – PÁLL Dávid Gergely – TÖRŐCSIK Tünde: <i>Neolit és rézkori régészeti kultúrák és környezeti hátterük az Alpokalfjáról</i>	189
<i>Neolithic and Copper Age cultures and their environment in the Alpine foreland</i>	195
TOKAI Zita Mária: <i>Késő neolit állatalakos fedő Nagykanizsa-Palin, anyagnyerőhelyről</i>	197
<i>A Late Neolithic animal headed lid from Nagykanizsa-Palin</i>	202
PÁSZTOR Emília – P. BARNA Judit: <i>A késő neolit Lengyeli-kultúra körárai. Lehetséges csillagászati ismeretek a Kárpát-medencében</i>	205
<i>The enclosures of the Late Neolithic Lengyel culture. Evidence for astronomical knowledge in the Carpathian Basin</i>	211
P. BARNA Judit: <i>Újabb adatok a dunántúli Sopot-kultúra kultuszéletéhez. Késő neolitikus absztrakt állat alakú oltárok a Délnyugat-Dunántúlról</i>	215
<i>The cult life of the Transdanubian Sopot culture. Abstract animal altars of the Late Neolithic from south-western Transdanubia</i>	222
ILON Gábor: <i>A Lengyeli-kultúra baltás istene Szombathelyen (Vas megye)</i>	225
<i>The “Axe God” of the Lengyel culture from Szombathely (County Vas)</i>	228
SZILASI Attila Botond: <i>Techno-tipológiai megfigyelések a Szombathely, Parkerdei lakópark őskori telepének pattintott kőleletein. Előzetes jelentés a 276. objektum pattintott kőeszközeiről</i>	231
<i>Techno-typological evaluation of the chipped stone implements from the prehistoric settlement at Szombathely-Parkerdő Apartment Complex. Preliminary report on the chipped stone implements from Feature 276</i>	235
TÓTH Gábor: <i>Újabb újkőkori emberi maradványok Vas és Zala megyéből</i>	239
<i>Anthropological finds from the Neolithic from Counties Vas and Zala</i>	243
ZALAI GAÁL István – OSZTÁS Anett: <i>A Lengyeli-kultúra települése és temetője Alsónyék-Kanizsa-dűlőben</i>	245
<i>A settlement and cemetery of the Lengyel culture at Alsónyék-Kanizsa-dűlő</i>	252

GYÖRGY László: <i>A Baden-kultúra települése Dunaszentgyörgy közelében.....</i>	255
<i>A settlement of the Baden culture near Dunaszentgyörgy.....</i>	263
HORVÁTH Tünde – KÖHLER Kitti – KUSTÁR Ágnes: <i>Életmód és habitus a késő rézkori badeni-kultúrában régészeti és antropológiai adatok alapján.....</i>	269
<i>Lifestyle and mental habits of the Late Copper Age Baden culture in the light of the archaeological and anthropological evidence.....</i>	277
SZABÓ Géza: <i>Csalog József bonyhádi mészbetétes temetője az újabb kutatási eredmények és két egyedülálló lelet tükrében.....</i>	283
<i>The cemetery of the Encrusted Pottery culture at Bonyhád in the light of new research and two unique finds.....</i>	289
MIKLÓS Zsuzsa – VIZI Márta: <i>Ete (Tolna megye) — egy középkori mezőváros kutatásának közel 200 éve.....</i>	293
<i>Ete, a medieval market town in County Tolna. Research over the past two hundred years.....</i>	302
HORVÁTH Ferenc: <i>Elnöki zárszó. Széljegyzetek a szentesi Csalog József emlékkonferencia margójára.....</i>	303
<i>Closing address. Comments on the Csalog József Memorial Conference.....</i>	307
Rövidítések jegyzéke — <i>List of abbreviations.....</i>	309
*	
<i>A Koszta József Múzeumban 2008-ban rendezett Csalog József emlékkonferencia programja.....</i>	312
<i>Pillanatképek a konferencia résztvevőiről (fotó: Szabó J. József).....</i>	314

A TISZAI-KULTÚRA KÉT SÍRJA BÉKÉS-POVÁDRÓL

GULYÁS András – S. TURCSÁNYI Ildikó

A LELŐHELY TÖRTÉNETE

Békés-Pováđ a térség talán legrégebb óta ismert lelőhelye Békés város északkeleti határában, az 1850-es években ásott Kettős-Körös medrének keleti partján fekszik. Régészeti lelőhelyként 1885 óta ismert.

A Tiszai-kultúra lelőhelyéről az első kutatástörténeti összefoglalás és szakirodalmi ismertetés Banner Jánostól származik (BANNER 1930, 221–225). 1905-ben gyűjtést is folytatott itt diáktársaival, majd 1925-ben és 1927-ben egyetemi hallgatóival (BANNER 1990, 20). Az előkerült edénytöredékek alapján a tell települést a Tiszai-kultúrához sorolta.

1953-ban a békési Mezőgazdasági Szakiskola Tangazdasága számára Békés-Povádon csatornákat kezdtek ásni, eközben a kubikusok különféle leletekre, sírokra bukkantak. Zalotay Elemér helyszíni szemléje során a Tiszai-kultúra nagy kiterjedésű telephelye mellett szarmata, illetve „s”-végű hajkarikával ellátott sírokról is beszámolt.

1958-ban Gazdapusztai Gyula végzett újra helyszíni szemlét, és megállapította, hogy rizstelep építése miatt a

telep eddig érintetlen részét is elkezdték hordani. E bejelentés nyomán Trogmayer Ottó végzett leletmentést 1958-ban, és 8 őskori valamint 143, 10–12. századi sírt tárt fel (TROGMAYER 1962). Az ekkor előkerült őskori leletek zömét továbbra is a Tiszai-kultúra anyaga jelentette, azonban néhány szakálhíti díszítésű cserép, a Badeni-kultúra néhány cseréptöredéke és bronzkori kerámiadarabok is előfordultak a sok a szarmata lelet mellett.

A feltárás óta számos esetben végeztek gyűjtést a területen, az előzőekben megismert anyagon kívül a Tiszapolgári-kultúra néhány kerámiatöredékét, a szarmata leletek között hun korra tehető cserepeket és az avar korra keltezhető darabokat is találtak. A topográfiai munka terepbejárásai során azonban már csak a lelőhely roncsait lehetett feltérképezni, eszerint a jobb parti gát külső oldalán alacsony, széles hátság húzódik észak felé, melyet keletről mélyebb fekvésű, egykor biztosan vízjárta terület kísért (MRT 10, 81–86).

A FELTÁRÁS

Vízelvező csatorna ásása miatt S. Turcsányi Ildikó 2002 július és október között megelőző régészeti feltárást végzett a lelőhelyen (RégKut 2002 (2004) 180). Az ásítás 4 méter széles sávban a vízelvező csatorna 800 m hosszú nyomvonalára korlátozódott. A nyomvonal a gát mellett húzódó út és szántóterület között futott, mindkettőből kiszakítva 1–1 keskeny csíkot. A környező földeken még alig kelt ki a napraforgó, így a munka megkezdésekor humuszosítás közben lehetőség adódott a lelőhely területének teljes bejárására is. Feltűnt az a — a régészeti topográfiai munkálatok során már megfigyelt és leírt — 100×100 m-es világosszürke színű nagy folt, mely háromszög alakban nyúlik be a szántóterületre, és felszínén rendkívül sok lelet volt gyűjthető. Azt is megfigyelték, hogy a számunkra kijelölt terület is bolygatva volt. Az

1970-es években itt talajmeliorációt végeztek, ennek során kb. 1,5 m mélyen dréncsövet fektettek le. A dréncső a feltárássra kijelölt sáv középvonalában futott végig, szinte minden előkerülő objektumot részlegesen vagy teljesen elpusztítva.

A feltárt terület északi felében szarmata, a déli részén pedig avar kerámiával keverten kerültek elő a talaj felső részében a Tiszai-kultúra emlékei. A térképen pirossal jelölt a nyomvonalnak azon része, ahol jellemzően neolitikus anyagot találtak (1. kép 1).

A feltárt nyomvonal északi része érintette a több-rétegű tell területét. Ezen a részen került kibontásra az a házrészlet is, melynek padlóját legalább ötször újjították meg. A kibontott házgödör mellett (1. kép 2) a dréncső bolygatott sávjában találtak egy szinte teljes felületén mintás, élén bekarcolt, emberalakkal díszí-

tett agyagnehezéket (TURCSÁNYI 2007). A nyomvonal északi felének déli szélén egy rontott gyulavarsándi cseréptöredékekkel keltezett gödröt, majd kizárólag szarmata objektumokat bontottak ki. Egy hosszabb, neolitikus leletektől mentes terület után jelentkezett egy nagyméretű őskori gödör.

Ettől délre, a nyomvonalat keresztező árok mellett északról és délről egy-egy sírt tártak fel. Mindkettő a Tiszai-kultúrához tartozott. Az északi sír egy 10-12 éves gyermek bolygatott sírja volt, a déli sírban egy férfi csontvázát találták.

3. sír (1. kép 3): T.: DNy–ÉK. A bolygatott sírban egy 10-12 éves gyermek csontváza zsugorítva, a jobb oldalára volt fektetve. Lábai felhúzva, karjai a test mellett feküdtek, koponyája nem volt a sírban. A sír alja a lehumuszolt felszíntől néhány cm mélyen feküdt, sírfoltot nem volt megfigyelhető.

5. sír (2. kép 1): T.: DK–ÉNy. Férfi csontváz zsugorítva, jobb oldalára fektetve helyezkedett el a sírban. Térdeit felhúzták, karjai az arc előtt feküdtek. Mellékletként tett edények, kova- és obszidiánpengék és egy kőbuzogány a sír északkeleti részében, a jobb csukló környékén, a spondylus gyöngyök és a tengeri kagyló pedig a csontváz nyaka környékén került elő. Mell.: 1. Barna színű, szürke foltos, homokkal és kerámiázúsalékkal soványított, erőteljes hasvonalú *palack* (2. kép 9). Két kis könyökfüle a vállon nyugszik, nyaka hengeres, pereme egyenes. Ma.: 15,4 cm, fá.: 6,3-6,8 cm. 2. Vörösesbarna színű, apró kavicsal soványított, szűkülő nyakú, egyenes peremű *palack* (2. kép 10). Egyik füle letört, a csont fölött, a perem alatt átfűrt. Ma.: 13,9 cm, fá.: 4,1 cm, pá.: 7,9 cm. 3. A csontváz nyakcsigolyái körül 23 darab *spondylus gyöngy* került elő (2. kép 6). Ezek 5-7 mm átmérőjűek és 2-5 mm vastagok. Nagy részük átkristályosodott. 4. A nyakcsigolyák alatt feküdt a nyakláncba tartozó *mandulakagyló* (2. kép 7), melynek búbját lecsiszolták. A kagylót Camea rögzítéssel köthették fel a spondylus gyöngyökből álló nyakláncra. 5-6. Az 1. számú edény tetején feküdt az egyik *obszidián és a kova-penge*, valamint a *kőbuzogány töredékei*. (2. kép 3-4) 7. A nyomott gömb alakú *buzogány* (2. kép 5) bazaltból készült.¹ A buzogány magassága 41 mm, átmérője 52 mm, a furat átmérője 16 mm. A fűrés mentén összetört hat darabra. Valószínűleg a fűréskor tört el, mivel nincs befejezve, azaz lecsiszolva, csak az előzetes munkálatokat végezték el rajta. A töredékek annyira kopottak, hogy teljes rekonstrukciójuk nem végezhető el, bár a töredékek egymáshoz illeszkednek. 8. Egy másik *obszidián penge* (2. kép 2) a csontváz bal csuklójánál feküdt.

A sírból előkerült kerámiák díszítetlenek. A feltárás módszere (géppel való humuszolás) miatt az ásató nem tudta meghatározni a sír indulását. Elmondása szerint ezen a területen egyébként sem

tudott a metszetfalban megfigyelni különálló rétegeket, így valószínű, hogy a terület, ahol a sír előkerült, már a tellhez tartozó horizontális lelőhely lehetett. A kerámiák formája alapján a sírt nem tudjuk a Tiszai-kultúra belső kronológiájába beilleszteni, mivel általánosak a kultúrán belül.

Kova- és obszidián pengék adásának a szokása ismert a késő neolitikumból. A szokás párhuzamát Vésztő-Mágorról említhetjük, amikor a szentélyben, egy áldozati tálban kova- és obszidiánpenge feküdt két trapéz alakú véső és égett állatcsontok mellett. Békés-Povádon az edényen a kőbuzogány darabjai mellől kerültek elő.

A spondylusból készült nyaklánc mindenütt megtalálható a késő újkőkori temetőkben kagylóval, vagy kagyló nélkül. Mind a spondylus, mind a mandulakagyló a Földközi-tenger vidékéről származik.

A buzogánnyal eltemetett férfiak jelentős szerepet játszhattak a késő neolitikum idején. A jogar vagy buzogány a hatalom szimbóluma volt, így az azzal eltemetett férfiak is hatalommal rendelkező, vezető helyet tölthettek be az adott település életében. A Tiszai-kultúrában Hódmezővásárhely-Gorzsárol (HORVÁTH-PALUCH 2005, 152. kép; HORVÁTH 1987, 43, fig. 34), és Kökénydombról (BOGNÁR-KUTZIÁN 1963, 316) is ismerünk márvány buzogányfejeket. A Lengyeli-kultúrából pedig már Wosinsky Mór is talált Lengyelen több buzogányos sírt (WOSINSKY 1893, 193-195). Kalicz Nándor aszódi ásatásán, az egyik leggazdagabb sírból, a 100.-ból került elő márványból készült buzogányfej (KALICZ 1985, 20). Alapvető különbség a többi buzogányfejhez képest, hogy míg általában ezeket a kőeszközöket márványból vagy mészkőből készítették el, addig a békéspovádi sírból előkerült buzogányfej bazaltból készült, ami könnyen törik. De nem ez az egyetlen buzogányfej erről a lelőhelyről. Még Trogmayer Ottó ásatásán került elő egy sötétszürke színű, csiszolt kőbuzogány-töredék (2. kép 8).

Békés-Povádot a Tiszai-kultúra tell települései közé soroljuk. A most előkerült és a korábban már feltárt leletek alapján lehetőségünk van a települést elhelyezni a Tiszai-kultúra időrendjén belül. 1958-ban Trogmayer Ottónak a tell feltárására nem volt lehetősége, mivel az elsődleges cél a sírok megmentése volt. Egy helyen szondaszerűen megpróbálta tisztázni a tell rétegtani viszonyait, de a magas víz-állás, és a rizsföldek elöntése miatt ez nem volt lehetséges. 120 cm mélyre hatolt le és három települési szintet figyelt meg (TROGMAYER 1962). Az előkerült

¹ Köszönjük Sümegi Pálnak a buzogány anyagának és a kagyló meghatározásában nyújtott segítségét.

leletek alapján 1966-ban Bognár-Kutzián Ida a lelőhelyet a Gorzsa-csoportba sorolta (BOGNÁR-KUTZIÁN 1967, 268).

Trogmayer Ottó ásatásán úgy, mint a 2002-es Turcsányi Ildikó vezette ásatáson kerültek elő szakálhái típusú leletek is (3. kép 1–4). Ezek alapján, mint az már korábban ismeretes volt (MAKKAY 1982, 61, 120. j.), a település a Szakálhái–Tiszai-kultúra átmeneti időszakában, azaz a formatív tiszai (HOR-

VÁTH 2005, 61), vagy Tisza I (KALICZ–RACZKY 1987, 25, 30) időszakban indult el.

A legtöbb lelet viszont a Tiszai-kultúra korai időszakából, a korai tiszai (HORVÁTH 2005, 61), vagy Tisza I-II (KALICZ–RACZKY 1987, 26, 30) időszakból származik (3. kép 5–10; 4. kép). Ebből az időszakból került elő egy virágcserep alakú edény arcábrázolással (4. kép 8) is.

ÖSSZEZGÉS

Békés-Povád a késő neolitikumban a Formatív Tisza vagy Tisza I. fázistól kezdve lakott volt. Ez a Vinča B2-C1 időszak legelejével párhuzamos időszak. A település élete pedig a Tiszai-kultúra korai szakasza

végén ért véget, azaz a Vinča C1 időszak végén (HORVÁTH 2005, 61–62). A tell élete tehát párhuzamosan futott az öcsöd-kovácsalmi lelőhely életével (KALICZ–RACZKY 1987, 30).

IRODALOM

- BANNER 1930 Banner J.: *A tiszai kultúra két ismeretlen lelőhelyéről*. — *Zwei unbekannte Fundorte der Theiss-Kultur*. ArchÉrt 44 (1930) 225–230.
- BANNER 1940 Banner J.: *Újabb adatok a bodrogkeresztúri kultúra elterjedéséhez*. — *Neuere angaben zur Verbreitung der Bodrogkeresztúrer Kultur*. ArchÉrt 68 (1940) 13–18.
- BANNER 1990 Békés–Koloszvár–Jászberény–Szeged (Banner János emlékiratai 1945-ig) Sajtó alá rendezte: Jankovich B. D. Gyula 1990.
- BOGNÁR-KUTZIÁN 1963 Bognár-Kutzián, I.: *The Copper-age cemetery of Tiszapolgár-Basatanya*. ArchHung 42. Budapest 1963.
- BOGNÁR-KUTZIÁN 1967 Bognár-Kutzián, I.: *Das Neolithikum in Ungarn*. ArchAust 40 (1967) 249–280.
- HORVÁTH 1987 Horváth, F. *Hódmezővásárhely-Gorzsa*. In: *The Late Neolithic of the Tisza Region*. Eds.: Tálas, L – Raczky, P. Budapest–Szolnok 1987, 31–46.
- HORVÁTH 2005 Horváth F.: *Gorzsa. Előzetes eredmények az újkőkori tell 1978 és 1996 közötti feltárásából*. — *Gorzsa. Preliminary results of the excavation of the Neolithic tell between 1978-1996*. In: *Hétköznapiak Vénuszai*. Szerk.: Bende L. – Lőrinczy G. Hódmezővásárhely 2005, 51–84.
- HORVÁTH–PALUCH 2005 Horváth F. – Paluch T.: *Hétköznapiak Vénuszai. Állandó régészeti kiállítás a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumban. A kiállított tárgyak katalógusa*. In: *Hétköznapiak Vénuszai*. Szerk.: Bende L. – Lőrinczy G. Hódmezővásárhely 2005, 245–292.
- KALICZ 1985 Kalicz N.: *Kőkori falu Aszódon*. Aszód 1985.
- KALICZ–RACZKY 1987 Kalicz, N. – Raczky, P.: *A survey of recent archaeological research*. In: *The Late Neolithic of the Tisza Region*. Eds.: Tálas, L – Raczky, P. Budapest–Szolnok 1987, 11–30.
- KARÁCSONYI 1896 Karácsonyi J.: *Békés vármegye története* I. kötet. Gyula 1896.
- MAKKAY 1982 Makkay J.: *A magyarországi neolitikum kutatásának új eredményei* Budapest 1982.
- MRT 10 Jankovich B. D. – Medgyesi P. – Nikolin E. – Szatmári I. – Torma I.: *Magyarország régészeti topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája. Békés és Békéscsaba környéke* IV/3. Szerk.: Jankovich B. D. Budapest 1998.
- SIKLÓSI 2004 Siklósi, Zs.: *Presitige goods in the Neolithic of the Carpatian Basin*. Acta ArchHung 55 (2004) 1–62.
- TROGMAYER 1962 Trogmayer O.: *X-XII. századi magyar temető Békésen*. — *Ein ungarischer Friedhof in Békés*. MFMÉ 1960-62 (1962) 9–37.
- TURCSÁNYI 2007 S. Turcsányi I.: *Emberalakos agyagnehezék a tiszai kultúra békés-povádi telljéről*. — *Clay weight decorated with a human figure from the Tisza culture tell settlement of Békés-Povád*. ArchÉrt 132 (2007) 289–293.
- WOSINSKY 1893 Wosinsky M.: *A lengyeli telep csiszolt kőeszközei és azok készítése*. ArchÉrt 13 (1893) 193–198.

TWO BURIALS OF THE TISZA CULTURE FROM BÉKÉS-POVÁD

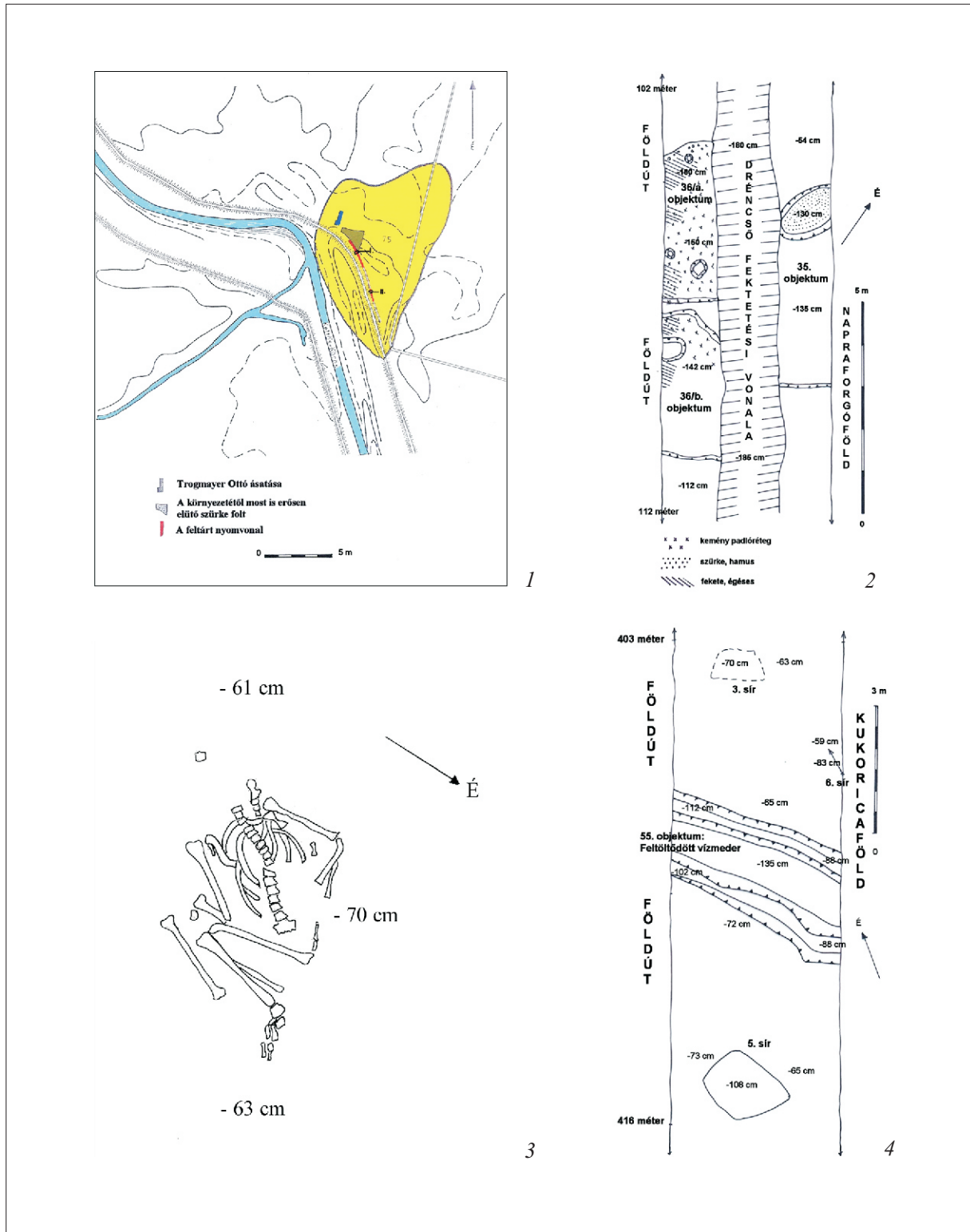
András GULYÁS – Ildikó S. TURCSÁNYI

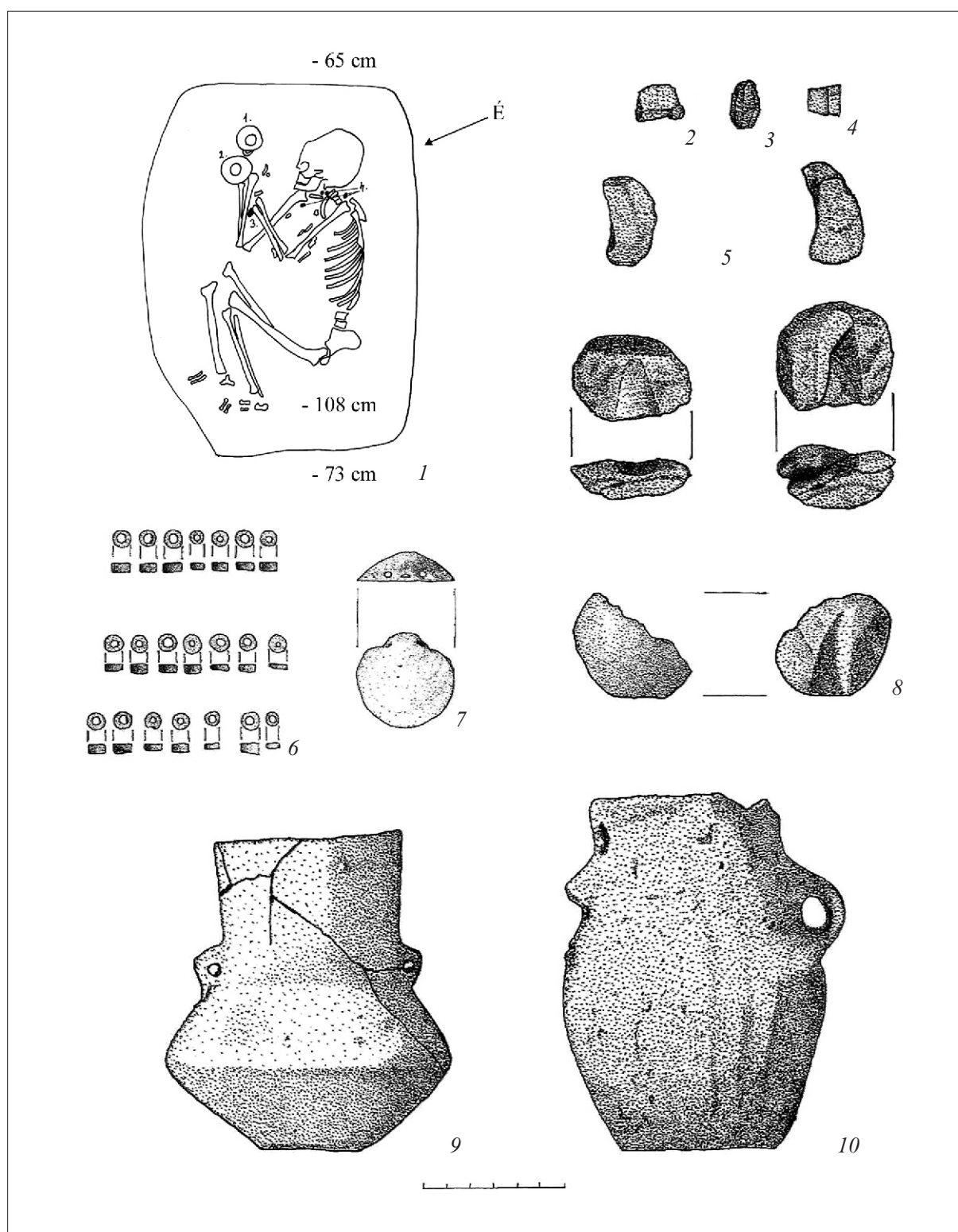
Since long known to the archaeological community, the Békés-Povád site was assigned to the tell settlements of the Tisza culture in view of its finds (BANNER 1930). The site was inspected in 1953 and 1958. Ottó Trogmayer conducted a small rescue excavation in 1958 (TROGMAYER 1962). While surface finds were repeatedly collected on the site (MRT 10, 81–86), it was not excavated again until 2002, when Ildikó Turcsányi conducted a salvage excavation (RégKut 2002 (2004) 180). In addition to finds from the Gyulavarsánd culture, and the Sarmatian and the Avar period, she uncovered the settlement features and find material of the Tisza culture (Figs 1–3). Two graves of the Tisza culture, one containing a child burial without any grave goods (Fig. 4), the other containing a richly furnished adult burial (Fig. 5) were uncovered in the southern part of the investigated area. The adult burial yielded two plain vessels, one obsidian and two chert blades, twenty-three Spondylus beads, a dog cockle and a broken mace head

carved from basalt. The man laid to rest in the grave had probably been one of the leaders of his community. The finds from the 1958 and the 2002 excavation season can be fitted into the internal chronological framework of the Tisza culture. The Szakálhát finds from the excavations and the field surveys indicate that the settlement had been established during the formative Tisza phase (HORVÁTH 2005, 61) or the Tisza I period (KALICZ–RACZKY 1988, 25, 30). Most vessels, however, can be assigned to the early Tisza (HORVÁTH 2005, 61) or the Tisza I–II period (KALICZ–RACZKY 1988, 26, 30). No pottery wares representing the culture's late phase are known from the site, suggesting that the settlement had been abandoned during this period. The tell settlement was roughly contemporaneous with the Őcsöd-Kováshalom settlement. The site's occupants established their settlement sometime during the Vinča B2/C1 transition and remained there until the close of the Vinča C1 period.

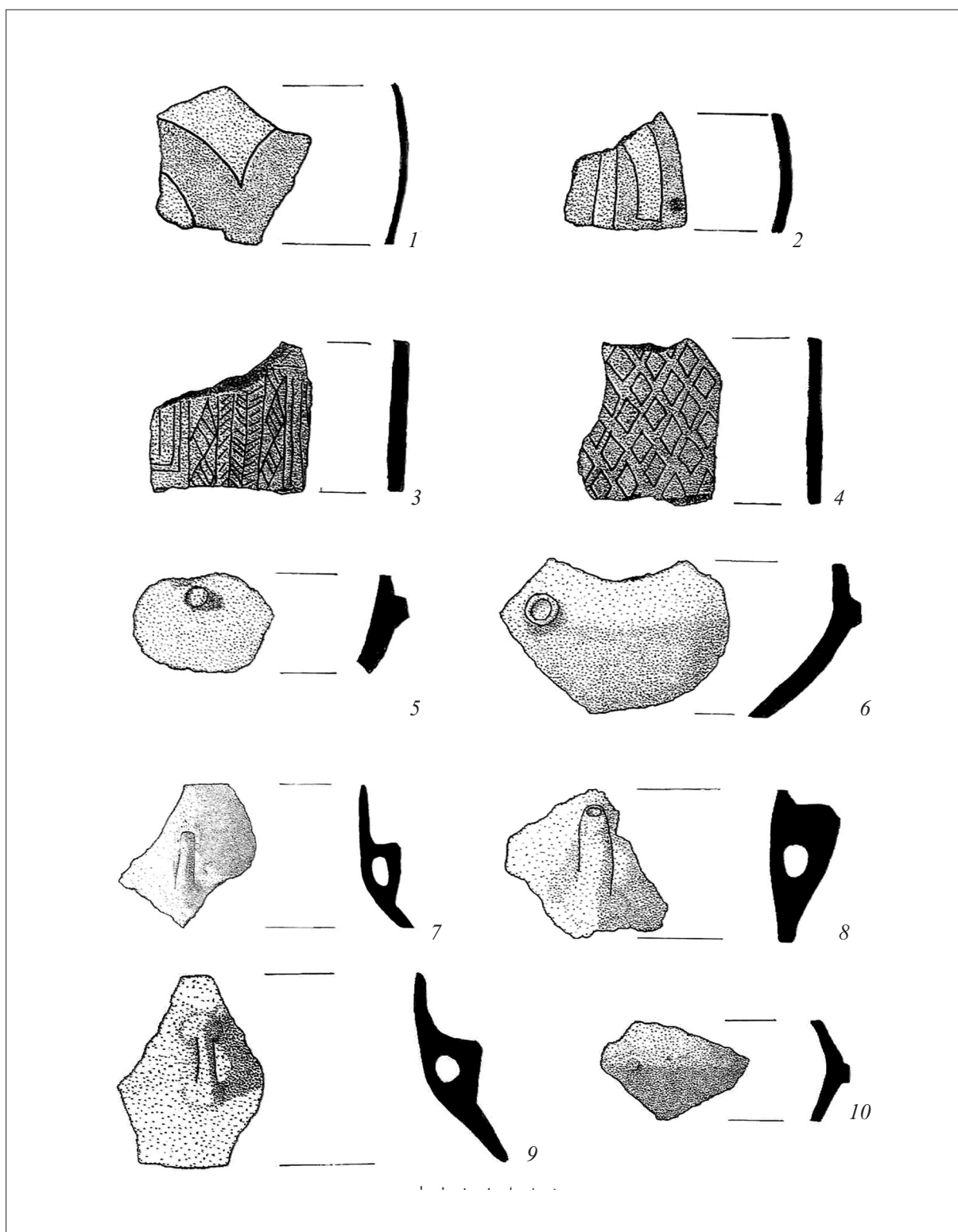
Gulyás András
Tessedik Sámuel Múzeum
5540 Szarvas
Vajda Péter u. 1.
E-mail: gulyas_andris@yahoo.co.uk

S. Turcsányi Ildikó
Jantyik Mátyás Múzeum
5630 Békés
Széchenyi tér 6.
E-mail: turcsanyi.ildiko@freemail.hu

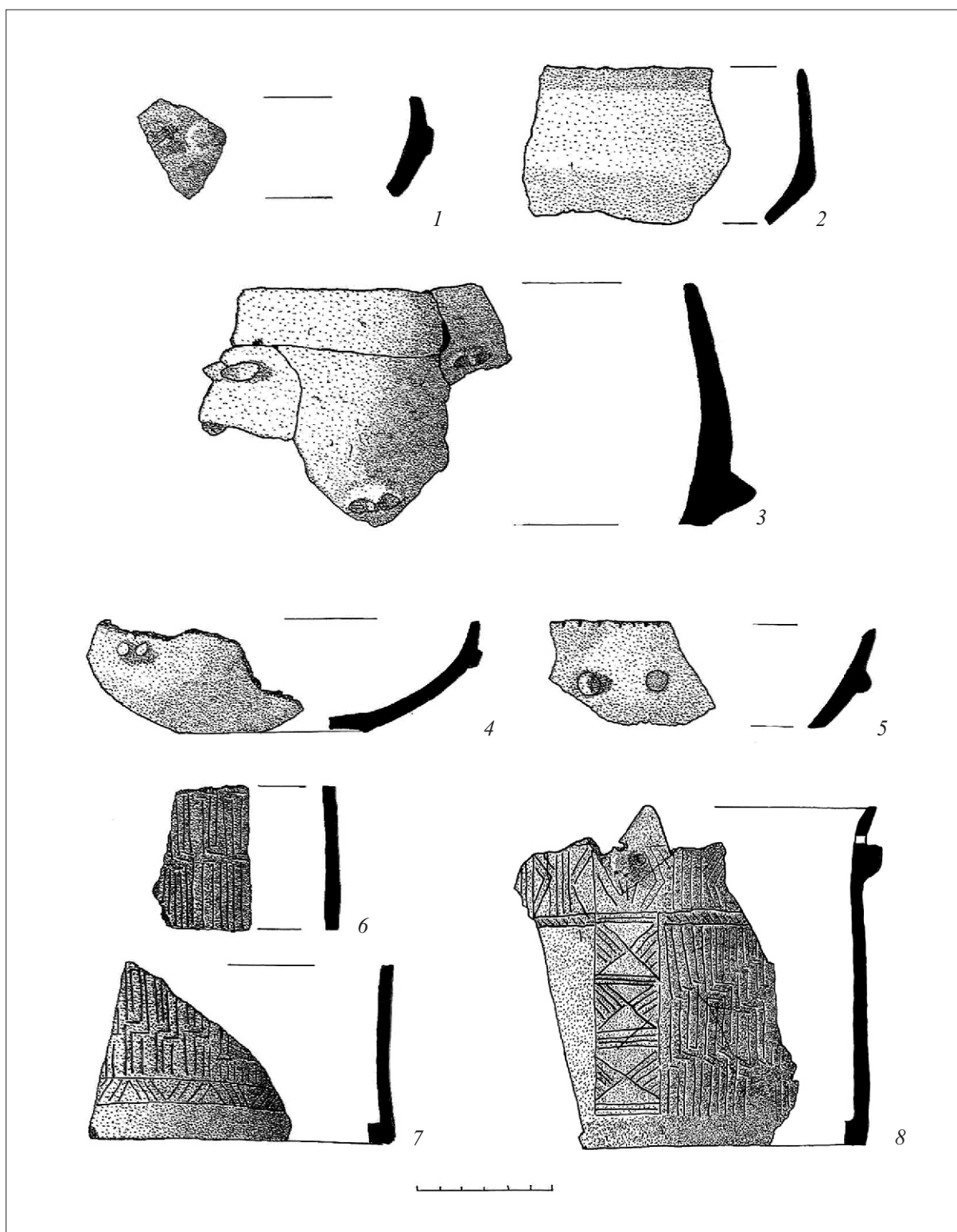




2. kép: Békés-Povád 5. sír
Fig. 2: Békés-Povád, Grave 5



3. kép. Békés-Povád
Fig. 3. Békés-Povád



4. kép: Békés-Povád
Fig. 4: Békés-Povád